

Kultur &

Mat & dryck, Konsumtionsmönster,
Lunch med fokus, Minnesord,
Veckan som kommer och Sista ordet.

Alva Brodin, 13 år, Sofiedals-
skolan i Valbo. Sjunger med
Helges sångstudio i Gävle.

Idoleffekten

Idol har fått tjejerna att kliva upp på scenen, medan de manliga rockbanden har hamnat i medieskugga. Nu sänds det allra sista avsnittet.

Text David Berjlund
Foto Sara Holmgren

På scenen i Falkbergsskolans aula i Tullinge står en uppstoppad rävy, och en fasan. När rummet fylls av elever och lärare, börjar morgonens föreställning med en kantig dans av fem tjejer i tyllkjolar och lätt skräcksmink. Det är Halloween Rock: många hårda låtar, med flimrande kortfilmer som mellanspel.

På Falkbergsskolan går 300 elever i årskurs 6–9. En tredjedel av dem har musik som »elevens val«, och de gör flera föreställningar varje år. Just den här blev välmatad – en timme och fyrtiofem minuter – och försenad.

Morgonen kan tyckas lite för tidig för både rock och skräck, men stämningen inleder sig, med hjälp av scendekor, sminkning och bra ljud och ljus – allt skött av elever. När Ida Tufvesson Purogne glider genom lokalen och sjunger »Monster« av

Meg and Dia, får hon applåder och visslingar. Efteråt berättar hon att låten går lite högt, hon har inte satt den på övningarna. Men nu, på konserten, fick hon extra energi och nådde ända upp på de översta tonerna.

Ida är representativ för något nytt, berättar läraren och musikern Pontus Larsson efter showen.

– Förut var det bara grabbar som var med, de hade band och lirade rock. Nu har det vänt, vi lärare får kompa enskilda tjejer som vill sjunga, och som tänker mer på helheten i uppträdandet, hur man ser ut och rör sig.

Vad det beror på? »Idol.«

»IDOL« HAR IBLAND fått det att verka som om Sverige fortfarande bara har en tv-kanal. Sångtävlandet i teve har under 2000-talet svämmat över alla bräddar, med »Popstars«, »Fame Factory«, »True Talent« och en melodifestival som gör att artister

som inte medverkar låter bli att släppa skivor under de månader den pågår. Men programmet har varit i särklass under sina åtta säsonger. De höga siffrorna handlar inte bara om tittare. De senaste tre åren har 36 720 personer kommit till provspelningar, ett hundratal av dem har varje år gått vidare. Processen har skildrats i höstarnas intensiva säsongsstarter med tolv avsnitt på tre veckor. Nervösa och hoppfulla, talangfulla och tondöva sångare och sångerskor har fladdrat förbi i tv-rutan. Sedan: kvalvecka.

Kvalen kan vara svåra. Det är en askungedröm. Tänk att bli upptäckt! Att lyftas upp, få vara fantastisk. Nyss hemma framför spegeln, nu Idol-Jag med världen.

De elva unga finalisterna – i år var snittåldern bara drygt 17 år – åkte mellan arenor och mötte livepublik runtom i landet. Framför tv-apparaterna följde mellan 1,5 och 1,9 miljoner tittare varje finalavsnitt. Runt 250 timmar har sänts genom åren,

Joel Robling

13 år, Falkbergsskolan i Tullinge.

Sjunger i bandet TAGS, där Tobias Westman, Gustav Cajhamre, Simon Imark och Emil Hernberg också är med. »Jag har alltid dansat och sjungit hemma. Det är något i mig. Och när man går ut på scen känner man sig som en stjärna.«

Om idol: »Det gör att man får se hur många stjärnor det finns i Sverige. Jay Smith, till exempel, visste ju ingen om innan. Att juryn är hård är bra, man måste få kritik, för att till slut bli den bästa.«

däremellan kvällstidningar och webb-tv. Robin gråter, Moa berättar hur det kändes, Amanda tänker satsa på sitt band efteråt.

Idol påverkar. Unga ser och lär och får förebilder där, påpekar Pontus Larsson. När nu Moa sjungit till akustisk gitarr blir fler tjejer sångare och låtskrivare.

Ida Tufvesson Puronne håller med, hon har en favorit och en egen dröm om framgång, som handlar om att stå på scen och att bli känd.

Programmet har visat en väg in i musiken för tjejer. Fast när eleverna gått ut Falkbergsskolan verkar det mest vara rockgrabbar som fortsätter aktivt med musik, säger Pontus. Det handlar om former, killarna har replokalen och varandra, soltjejerna har svårare att hitta forum.

En del av tjejerna kommer till kommunernas musik- och kulturskolor. Där blir köerna till typiska rock- och popinstrument längre medan allt färre vill spela blåsinstrument, men framför allt vill fler än någonsin ha sågundervisning. Det är också en effekt av Idol, säger man på flera kultur- och musikskolor. Några musiklärare berättar om att fler elever tar sånglektioner eftersom de drömmer om bli kända, ett motiv som ofta bleknar när de upptäcker glädjen i själva musiken. Till kommunala musikskolor kommer man inte för att få jurybedömning och skivkontrakt – tvärtom har många elever i enkäter sagt att de är med i kulturskolornas verksamhet för att slippa krav och utrustningar.

I replokaler landet runt finns rock- och popband, fler för varje år, som med en studiecirkel som utgångspunkt får stöd av Studieförbundet, Sensus eller något annat studieförbund. Också från den världen är avståndet långt till Idols värden. I studiecirkeln är en demokratisk idé inbyggd, det är do-it-yourself och alla får vara med, och vad som är kvalitet och framgång definierar man själv.

Det betyder inte att folk som spelar i band inte ser Idol. En del gillar det dessutom, andra inte – men alla måste förhålla sig. Det är i sig ett mått på programmet status att det blivit en symbol, som många använder för att tydliggöra vad man inte är. Motstånd är en motor: vi hatar Idol, vi gör vår egen grej. Musik som inte vill vara underhållning och fredagsmys.

Kandidater och andra som vill bli soloartister kommer sällan till studieförbunden. Gör de det har de oftast inte så mycket att hämta. Framför allt beror det på formerna,

Claudia Nuñez

12 år, Falkbergsskolan i Tullinge. Sjunger hemma och i skolan. Har lagt ut två covers på Youtube. »Jag drömmer om att få uppträda och spela in låtar, det vore superkul. Jag blir glad av att sjunga och älskar att stå på scen.«

Om idol: »Förr tittade jag jämt, nu ibland. Det är sångarna som är det intressanta, 2009 var det bättre deltagare, Erik Grönwall till exempel.«

en studiecirkel är per definition en grupp på minst tre personer och studieförbunden är inkörda på bandformatet. Strax under 15 procent av rockcirkeldeltagarna är tjejer.

PÅ HELGES SÅNGSTUDIO i Gävlestadens Andersberg är det tvärtom. Här dominerar tjejer, solosång och närkontakt med artistdrömmarna.

– Jag hade Alice Svensson med i Idol

för några år sedan, och Frida Josefsson är också en av våra, säger Johan Jämtberg, huvudansvarig för sångstudio.

Den är en del av Helges aktivitetshus, en fritidsgård där man länge jobbade med rockband i replokaler.

– När alla popstarsprogrammen kom var det många som inte hade ett band, utan bara ville sjunga. Vi började köra med färdiginspelade musikbakgrunder, det förenklade för dem.

Det här är ingen popstjärnefabrik, betonar Johan Jämtberg. De har 250 deltagare mellan åtta och arton år, alla får vara med, jobba med sin röst och spela in, oavsett talang. Det ska vara roligt, kompiskänslan är viktigare än konkurrens.

Men i den separata verksamheten »Helges artister« skyltar man med dem som är riktigt duktiga. Det handlar om att ge talangfulla unga sångare som vill satsa möjlighet att utvecklas mer och sjunga på större scener. 13-åriga Alva Brodin är en av dem.

– Sjungit har jag gjort hela livet, och hemma sjunger jag hela tiden, men jag började mer seriöst med sånglektioner för tre fyra år sedan.

Att sjunga är bara det bästa som finns, säger hon, och har svårt att förklara varför. Glädjen i att sjunga hänger i alla fall tätt ihop med att få stå på scenen, kanske i något tv-program.

Anton Jägersgård

10 år, Västra skolan i Hudiksvall. Spelar valthorn i Kulturskolan. »Jag vill fortsätta spela musik. Det är roligt att en så obetydlig sak kan göra något så häftigt, i känslan. Att till exempel en liten flöjt kan göra ett ljud, en fin sång.«

Om idol: »Jag har sett kanske ett halvt program. De har för hård jury. Fast annars skulle programmet förstås vara överfullt med hundratusentals människor.«

► Johan Jämtberg håller lite distans till Idols form – varför ska vuxna män toksåga nittonåringar? – och skulle inte rekommendera vem som helst att söka.

– Men branschen kan vara väldigt tuff ibland. Tack vare program som Idol kommer det fram i ljuset. Och jag tror inte det är värre än hockey.

Kanske är det ganska likt hockey. Kval, final och utslagning. I Idols mixade zon har de unga finalisterna mött sportjournalistiska frågor, kommenterat framgång och försökt förklara nederlagen.

IDOL ÄR MUSIK som bedömningsport. Showbiz öppnar sin hårda famn för glada amatörer som direktbedöms med både röstsiffror och recensioner av jury och i tv-soffor. Bedömningen handlar mycket om själva konkurrenskraften hos sångaren, att vara bra är att vara bäst. »Musikbranschen är kallare än någonsin, det finns inte plats för andra än dem som kan resa sig vad som än händer«, sa en jurymedlem förra året. En och annan tittare frågade sig nog om juryn inte var med och skruvade ner termostaten.

Djara Erlandsson Sow är femton år och bor utanför Ljusdal. Hon sjunger och uppträder i olika konstellationer, »för att jag mår bra av det«. Idol har hon levt med halva sitt liv.

– Jag tittar, fast jag inte riktigt vill. Jag

hatar konceptet. Man utvecklas fel där eftersom de formar en och det handlar bara om att synas. Men jag känner mig tvungen att se hur det går, och så ser alla mina kompisar på det.

FINALEN ÄR SOM julafton, två veckor innan jul.

Och sedan? Sony Music ger ut vinnarens skiva – hela höstens program har gjort reklam för den. Kompositören bakom den

Det är i sig ett mått på Idols status att det blivit en symbol, som många använder för att tydliggöra vad man inte är.

specialskrivna vinnarlåten kan också se fram emot bra ekonomisk utdelning. Förnamnsartisterna från den sista säsongen sällar sig till sina föregångare: någon kanske biter sig fast i musikbranschen som Darin eller Agnes, någon gör musikal som Sebastian eller följer Eriks exempel och hoppar in i något band som får en stunds uppmärksamhet.

GLÄDJEN I ATT SPELA och sjunga musik kan förstås finnas på Idols scenen likaväl som i ett popband eller ett spelmannslag, men många skulle säga att Idol i grunden handlar mer om tävling och underhållning än musik. Att det säger mer om samhället än om musiken.

Djara Erlandsson Sow påpekar att juryn inte bara talar till deltagarna i programmet. Många lyssnar och tror på dem, om hur man ska röra sig och vilken musik man ska sjunga.

– Jag tänker också att det vore kul att söka, och blir avundsjuk på dem som är med, att de syns så mycket för något de tycker om. Men ... jag skulle vilja söka till Idol, komma vidare, riva sönder den där guldbiljetten och gå därifrån.

Djara får inte chansen. Med Idol är det slut: TV4 börjar med ett annat format för sångtävling i stället, »The X Factor«. Nya förhoppningsfulla sångare, nya bedömningsjuror, mer tävling. ■